

הורות ללא גדרות-תקווה לצמצום הפער המגדרי?

דליה מור וענת גיא

בחברה הישראלית חלים שינויים בתפיסות על אודות חלוקת התפקידים בין נשים לגברים סביב מטלות הטיפול בילדים ובבית. במאמר מוצגת מורכבותם של המסרים הפמיניסטיים כלפי נשים ישראליות בעולם פוסט-מודרני שלפיהם נשים צריכות ואמורות לבטא עצמן בשוק העבודה, אך במקביל עליהן לשמור על מקומן בבית, ולממש את זהותן האימהית. גברים ישראלים, לעומת זאת, מבטאים, ברובם, באופן ברור את רצונם להגדיל את השתתפותם במטלות גידול הילדים והטיפול בבית. המאמר עוסק בהשלכות האפשריות של מגמות אלו על צמצום הפער המגדרי בחברה הישראלית.

משקפות שינויים עמוקים בעמדות, אמונות וערכים של נשים בישראל, אשר עשויים גם להתבטא בשוק העבודה - ובעיקר סביב סוגיית השילוב בין בית לעבודה. נשים צעירות כיום מעוניינות יותר מבעבר להשתלב בשוק העבודה לא רק כמקור לפרנסה (ויש שיאמרו - משכורת שנייה), אלא כזירה להתפתחות והגשמה אישית. הן מוכנות, יותר מתמיד, להשקיע בהון האנושי שלהן, לרכוש השכלה גבוהה, להתקדם כלפי מעלה, לפרוץ את תקרת הזכוכית של תחומי עיסוקן ולהגדיל את שכרן (Moore, 2012).

בעשורים האחרונים החברה הישראלית עברה ועוברת שינויים חברתיים, כלכליים, אידאולוגיים ופוליטיים דרמטיים המשנים את מצבם של נשים וגברים. הקטנת אי השוויון בין המינים מחד, והמוכנות של קבוצות נשים בחברה הישראלית להילחם עבור שוויון מאידך, שינו ומשנים את המציאות החברתית, ואת ההזדמנויות והמגבלות הטמונות בה.

ככלל העולם המערבי, גם בישראל, המשפחה המסורתית איבדה את מרכזיותה: פחות זוגות נישאים, שיעור הגירושים עולה, מספר הילדים בממוצע במשפחה יורד, וגיל האישה בהריון ראשון עולה. מגמות אלו

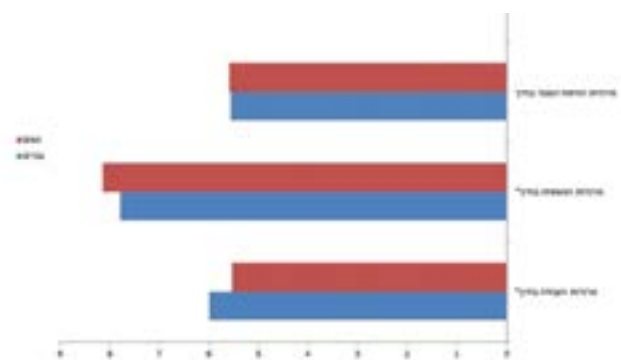
יחד עם זאת, הגל הפמיניסטי השלישי, הגל הפוסט-מודרני, כולל גם הגדרות, אשר לכאורה סותרות את המגמות המתוארות לעיל. כך לדוגמה חלק מהפמיניסטיות מהגל השלישי, מגדירות את האימהות כאמצעי ודרך לביטוי נשיות (ולא, למשל, אנושיות) (Baumgardner and Richards, 2010, 2005). תאוריות כמו "עקרון הרצף" או מסעות פרסום ושכנוע לעידוד הנקה לביטוי לאימהות (ועל כך חלוק העולם הרפואי בין חשיבות ההזנה של חלב אם אל מול הזנה סימבולית של קשר אם-ילד במצבים של קושי בהנקה) קנו לעצמם מקום מרכזי ומקובל בשיח הציבורי והאידאולוגי על אודות נשיות, אימהות והורות (Rippeyoung, and Noonan, 2012).

הטיעונים הללו, המחברים נשים לאימהות ומדגישים את הזהות האימהית כזהות מרכזית (וכמעט בלעדית) של האישה, מגובים היטב בתוך ההקשר החברתי של העולם המערבי לפיו, הורות היא עניין מקצועי (ולכן יש להקצות משאבים של זמן ולמידה של אחד ההורים, ועדיף - האם). האימהות, בעבור רבים בעולם המערבי ובתוכם גם ישראל, נתפסות כמומחיות בגידול ילדים, הן "יודעות יותר" ו"מבינות יותר" את הפרקטיקות של גידול הילדים ואת עולמם הרגשי של ילדיהן, ולכן זהו ייעוץ העיקרי (Douglas & Michaels, 2004).

תפיסות אלו, לדעת כותבות מאמר זה ולדעת חוקרים רבים, הן מלכודת דבש. מחד, הן כוללות העצמה של נשיות ושל אימהות, מקנות כוח ייחודי לנשים ומשמרות את עדיפותן על פני הגברים בתוך הבית. מאידך, הן משאירות את הנשים בתוך הבית, מבהירות להן - זה המקום שלך, פה יש לך כוח, אל תוותרו עליו. וכך, אל מול המגמות של ניסוח נשים לשוק העבודה, עלייה דרמטית ברמת ההשכלה שלהן, שינויי חקיקה מרחיקי לכת התומכים בשוויון כלפי נשים, לצד כל אלו, עדיין קיימים מסרים חברתיים חזקים - התפקיד ההורי מתאים לנשים, יש להן "אינטואיציה אימהית" ולכן יש להן עדיפות על פני אבות בגידול ילדים, תישארי בבית אם את יכולה, ואם לא - תשתדלי להישאר כמה שיותר.

ואיפה הגברים?

בעשורים האחרונים חלו בעולם המערבי שינויים בתפיסות של גבריות ונשיות אשר הובילו למתן לגיטימציה הולכת וגדלה להבעת רגשות גם בקרב גברים. גם בחברה הישראלית, אשר בעשורים הראשונים לקיומה, הדגישה במיוחד את האתוס הגברי של החייל הקשוח, הלוחם ללא חת, חלים שינויים אלו. הגברים הישראלים מבטאים את עצמם גם באמצעות תכונות שנחשבו בעבר ל"נשיות", ולמעשה הרחיבו את מנעד הרגשות והביטוי הרגשי הלגיטימי עבורם. אחת ההשלכות המרכזיות של שינויים אלו היא היווצרות מודל הורי גברי המכונה "האב החדש". מודל זה מיוחס לאבות המעורבים בגידול ילדיהם, קשורים רגשית לילדיהם, וחאים בזהות ההורית והמשפחתית שלהם מקור משמעותי של ערך עצמי ושל הגשמה עצמית (Lamb, 2002). מחקרים בנושא זה מראים כי גברים מעוניינים יותר ויותר לקחת חלק משמעותי בגידול ילדיהם, ולבלות זמן רב יותר בחברתם.

לוח 1: העלייה בחשיבות המשפחה גם בעיני הגברים (מתוך מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל הכולל 852 גברים ונשים שנערך ב-2012)

יתרה מזאת, בשני העשורים האחרונים מתרבות העדויות האמפיריות לחשיבותו של הקשר של האב עם ילדיו להתפתחותם. מחקרים אלו מראים כי לגברים יכולת הורית טובה כמו לנשים, אם מאפשרים להם לקחת חלק פעיל בגידול הילדים (Pleck, 1997). ילדים אשר גודלו על ידי שני ההורים מראים התפתחות טובה יותר בכל המישורים (חברתית, רגשית, קוגניטיבית וכדומה) בהשוואה לילדים שגודלו על ידי הורה אחד, או בעיקר על ידי הורה אחד (Hetherington and Stanley-Hagan, 2002). מחקרים של השנים האחרונות מגלים גם כי לאב עצמו יש יתרונות ברויים מהקשרים עם ילדיו: כך למשל נמצא כי ככל שהאב מעורב יותר בגידול ילדיו, רווחתו הנפשית ושביעות הרצון שלו מחייו גדלים (Rochlen, McKelley, Suizzo, & Scaringi, 2008).

מה בישראל?

לפי מור (Moore, 2012) כניסתם של גברים לבית והגדלת השתתפותם בגידול הילדים תלויה במידה רבה באסטרטגיה של בת זוגם לשילוב בית-עבודה. בפני נשים בישראל (כמו בכל העולם המערבי) עומדות שלוש אסטרטגיות עיקריות לבחירה:

לעזוב קריירה או לא לפתח קריירה ולהיות "אימא במשרה מלאה"

בחירה זו מגובה אידאולוגית על ידי חלקים נרחבים בחברה, הרואים באם את הדמות ההורית המשמעותית, ובאימהות את הביטוי האולטימטיבי לנשיות. בחירה זו עלולה לדחוק את בן הזוג מהבית ולצמצם את תפקידו לתפקיד המפרנס, שאיננו שותף בגידול הילדים. חלוקה זו, על אף גלגוליה האידאולוגיים, היא חלוקה מסורתית שלפיה האישה מטפלת בבית ובילדים, והגבר - בפרנסה.

שילוב של בית - עבודה

מרבית הנשים עדיין בוחרות במשרות אם או במשרות חלקיות על מנת לשלב בית עם עבודה. למעשה, גם נשים המועסקות במשרה מלאה עובדות בממוצע פחות שעות מגברים, נמצאות בקשר עם הבית בזמן העבודה יותר מגברים, ומתמודדות עם מטלות הבית בנוסף למטלות העבודה (15 שעות לעומת 9 שעות בממוצע).

להתמקד רק בקריירה ולא להביא ילדים

זוהי בחירה ההולכת ונעשית יותר מקובלת בעולם המערבי. נשים בוחרות להתמקד בקריירה, ולוותר על הבאת ילדים באופן מכוון או כתוצאה מקשיים להביא ילדים בגיל מבוגר יחסית (סוף שנות השלושים תחילת שנות הארבעים לחייהן). בישראל עדיין אתוס הבאת הילדים הוא כה משמעותי שסוג כזה של בחירה של נשים (וגם של גברים) הוא שולי.

האסטרטגיה שתבחר האישה תשפיע על מידת השילוב ואופן השילוב בין בית לעבודה של בן זוגה. שתי האסטרטגיות השכיחות בישראל הן "אימא במשרה מלאה" או שילוב בית-עבודה. האסטרטגיה הראשונה מצמצמת מאוד את יכולת הבחירה של הגבר לקחת חלק בעבודות הבית ובמטלות הכרוכות בגידול ילדים. לעומת זאת, נשים המשלבות בית-עבודה מזמנות הזדמנויות רבות יותר לשילוב של בן הזוג בחיי המשפחה בכלל ובגידול הילדים בפרט.

ממחקר שנערך לאחרונה בישראל עולה כי גברים תופסים את המטלות הכרוכות בעבודות הבית ובטיפול בילדים כיותר גבריות מנשים. במילים אחרות, נשים תופסות מטלות של בית ושל גידול ילדים כנשיות יחסית, ואילו גברים תופסים מטלות אלו כיותר גבריות (או פחות נשיות).

מקורות

Baumgardner, J., & Richards, A. (2005). *Grassroots: A field guide for feminist activism*. (New York: Macmillan).

Baumgardner, J., & Richards, A. (2010). *Manifesta: Young women, feminism, and the future*. (New York: Macmillan).

Douglas, S. J., & Michaels, M. W. (2004). *The mommy myth*. (New York: Free Press).

Haas, S. A. (2006). Health selection and the process of social stratification: The effect of childhood health on socioeconomic attainment. *Journal of Health and Social Behavior*, 47, 339-354.

Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (2002). Parenting in divorced and remarried families. In: M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Being and becoming a parent* (Vol. 3). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum., pp. 287-315.

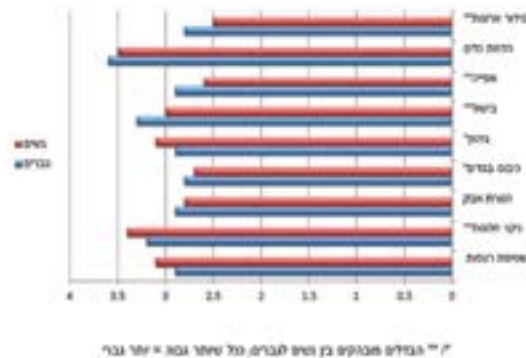
Lamb, M. E. (2002). Infant-father attachments and their impact on child development. In: C. Tamis-LeMonda & N. Cabrera (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*, (pp. 93-117). New York and Hove: Routledge.

Moore, D. (2012). *Two Steps Forward, One Step Back: Changing Women, Changing Society*. (Ramat Gan: Academic Studies Press).

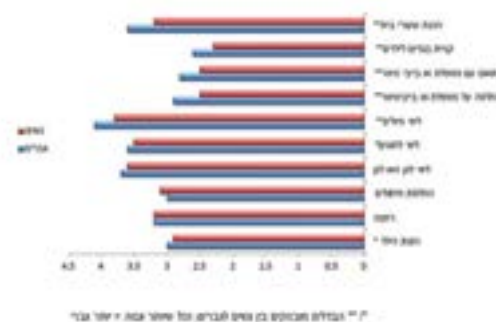
Pleck, J. (1997). Paternal involvement. In: M.E. Lamb, *The role of the father in child development*. (pp. 66-104. New York: Wiley). pp. 66-104.

Rippeyoung, P. L., & Noonan, M. C. (2012). Is breastfeeding truly cost free? Income consequences of breastfeeding for women. *American Sociological Review*, 77(2), 244-267.

Rochlen, A. B., McKelley, R. A., Suizzo, M. A., & Scaringi, V. (2008). Predictors of relationship satisfaction, psychological well-being, and life satisfaction among stay-at-home fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, 9(1), 17.

לוח 2 מטלות בית - גברי או נשי? (נשים = 450, גברים = 402)
הבדלים מובהקים בין נשים לגברים; ככל שיותר גבוה = יותר גברי

לוח 3 מטלות גידול ילדים - גברי או נשי? (נשים = 450, גברים = 402)
הבדלים מובהקים בין נשים לגברים; ככל שיותר גבוה = יותר גברי

הממצאים הללו מרמזים על שינוי שחל בתפיסות של גברים לגבי תפקידים הכרוכים בגידול ילדים ובתחזוקה של הבית. הנשים, לעומתם, עדיין תופסות את הבית ואת גידול הילדים כתחום נשי. התקווה לשינוי נעוצה ביכולת של נשים לראות את השינוי שחל בגברים, לעודד ולקדם בברכה את הרצון והמוכנות לשיתוף מחד, ובהתגברותה של מגמה זו של רצון של גברים להיות חלק משמעותי יותר בתוך משפחתם מאידך.

הסוגיה הגדולה של העולם המודרני - שילוב בין בית לעבודה, איננה עוד נחלתן של נשים בלבד. העדויות האמפיריות מראות כי חלק לא מבוטל מהגברים היה רוצה להיכנס גם לבית, להשתתף במטלות הבית ובעיקר לשאת בנטל גידול הילדים, גם עבורם המשפחה מרכזית לא פחות מהעבודה. גם גברים חוצים זכויות כמו משרת הורה (שנקראה עד לא מזמן משרת אם), שעות עבודה המאפשרות לבלות אחר הצהריים עם הילדים, ובכלל - התחשבות בהיותם הורים לילדים צעירים.

המהפכה כבר כאן, על סף ביתנו. השינוי המיוחל לשוויון בין המינים, שוויון לא רק בשוק העבודה אלא בכל תחומי החיים, ובראשם - המשפחה, מתדפק על דלתותינו. נשים וגברים מובילים אותו יחדיו. ולראשונה מאז צעדו הסופרג'יסטיות, המאבק הוא לא רק של נשים, אלא של שני המינים. הפמיניזם של העתיד הוא זה שמביא עמו תקווה אמיתית לעולם אנושי, של בני אדם, עיוור למגדרם.